

## Brassó rövid története



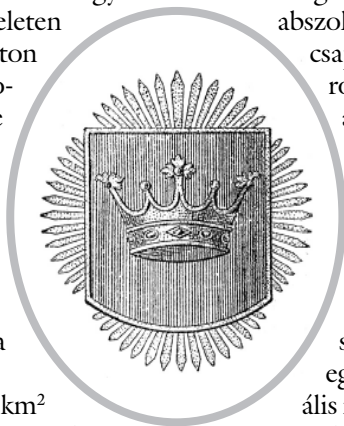
A királyi Magyarország Királyhágón túli részének egyik megyéje. Északon Nagy-Küküllő és Háromszék, Keleten szintén Háromszék, Nyugaton Fogaras vármegye, Délen Románia határolta. A vármegye határait többnyire természeti választóvonalak mentén húzták meg. Északon a Persányi-hegység és az Olt-folyó, keleten a Tatarang vize, dél felől pedig a Brassói- és a Bodzai-hegység foglalja keretbe a vármegyét.

Brassó vármegye 1499 km<sup>2</sup> területű, ezzel kisebb megyéink közé sorolhatjuk. A terület szíve a Barcaság termékeny rónája, melyet nyugatról és délről a fent említett hegységek határolnak. A Brassói-medencét körülölelő hegységek között dominálnak az 1000 méter tengerszintfölötti magasságba törő csúccsal rendelkezők: Kribizai várhegy (1106 méter), a feketehalmi Nagy-Fekete-hegy (1294 méter), Bucsecs (2508 méter), a Brassói-havasokban magasodó Keresztély-havas (1804 méter). A fent említetteken kívül még számos hasonló magasságú csúcs gondoskodik a tipikus kárpáti fauna uralmáról. Nagyobb tavak nincsenek a vármegyében, csupán néhány apró tengerszem bújik meg a hegyek között.

Éghajlata fekvésénél fogva meglehetősen zord, különösen a vármegye déli részében. A megye évi középhőmérséklete 7,6 °C, január hónapban -4,8 °C, júliusban, pedig 18,4 °C a jellemző. (Megjegyzésképpen a jelenlegi Magyarország területén a leghidegebb január

a Kékes-tetőn van: -4 °C). A hőmérséklet szélsőségei: -27,3 °C és 34,8 °C, tehát az abszolút ingadozás 62,1 °C. Az évi csapadék mennyisége a Barcza rónáján 690 mm, a hegyekben az oro-grafikus hatások miatt az 1000 mm-t is meghaladhatja. A legmagasabb csúcsokon egész nyáron megmaradhat a hó, az alacsonyabbakon is több mint fél évig a hó az úr. A XIX. század végén Brassó vármegye híres volt „felette egészséges levegőjéről”. A speciális román szabványokkal működő ipari létesítmények azonban a XX. század folyamán alaposan erodálták a jó brassói levegő legendáját.

Ásványkincsei közül csupán a kőszén és az agyag nyert ipari alkalmazást. A vármegye talajai nem túl kedvezőek a mezőgazdasági termeléshez. A Barcza rónáján folyt kielégítő mezőgazdasági termelés, a hegyeken uralkodó barna talajok nem megfelelőek az intenzív művelésre. Az árpa, búza, rozs és zab továbbá kukorica, burgonya, cukorrépa, köles, len és kender termesztése volt a legjellemzőbb. A termelés azonban a birtokok felaprózottsága és az ugarkényszer miatt is nem fedezte a szükségleteket teljes mértékben. A megye képét a tölgyesek és főleg a bükkösök határozták meg. Az erdőirtás a XIX. század második felében kezdett elharapódzni, a kiirtott erdők helyét uraik birkáit terelgető mókók vették át. Az erdőgazdálkodás mindenesetre igen fontos eleme volt a vármegye magyar és szász birtokosai számára. Az állattenyésztés



főként a kisbirtokosok kezében volt, a szarvasmarha, sertés tartása dominált. Emellett jelentős volt a ló- és a juhtartás is. Jelentékeny a vadászat is. A leggyakoribb a barna és a fekete medve (mócul ursus), valamint a farkas. Nagyszámban élt itt róka, borz, vadmacska, nyest, vidra és vadkecske is. Előfordult még hiúz is a XX. század elején. A biodiverzitás azonban igencsak megsínylette a múlt századot, hasonlóan a vármegye hagyományos lakosságához. A halászat az Oltban és a Feketeügyben zajlott. Ezekben harcsa, ponty, kárászmenyhal, cigányhal, csuka és márna, a havasi patakokban pisztráng, menyhal, zsemlyehal, serine tenyésztett. Mindez persze még a dák bányatechnológia reneszánsza előtti időkben volt jellemző.

A vármegye lakóinak száma a XIX. század vége felé fokozatosan emelkedett: 1880-ban 83 ezren, 1890-ben 90 ezren, 1900-ban 95,5 ezren és 1910-ben 100 ezren éltek itt. A királyi Magyarország viszonyait tekintve közepes népsűrűségű vármegyének tekinthetjük Brassót: 67,1 fő/km<sup>2</sup>-el. A lakosok 1900-as adatok szerinti nemzetiségi megoszlása a következő 31 191 magyar, 29415 német és 33886 oláh. A lakosság vegyesen lakott, a magyarság a Hétfaluban van többségben, a németek az oláhokkal keverten éltek, abszolút többségben, egyetlen járásban sem voltak. Leszármazottaik ma főként Németországban élnek, miután Ceaușescu valútáért túlradott rajtuk. Hétfalu magyar lakói a csángók. Az idegen ajkú népességből 18 ezren kiválóan beszéltek magyarul. A vármegyében a lakosság 11,2%-a római katolikus, 35,5%-a görögkeleti, 44%-a evangélikus, a fenn maradó mintegy 9% pedig hozzávetőleg egyenletesen oszlott meg a zsidó, görög katolikus és unitárius hitfelekezetek között.

Figyelemreméltó, hogy Brassó vármegyében volt a legkevesebb a mezőgazdaságból élő a XX. század elején egész Magyarországot tekintve (44,9%). Ellenben az iparról elmondható, hogy igen magas arányban

(21,9%) részesedett a munkavállalói kapacitásból. Kijelenthetjük, hogy a századforduló Magyarországnak iparilag legfejlettebb megyéi között állt Brassó vármegye. Az ipar főként Brassóban központosult, de jelentős ipartelepét találhattunk Botfalun (cukorgyár), Prámázson (papírgyár), Deresztyén (gyufagyár), Keresztélyfalván (agvagárgyár), a megyeszékhelyen pedig a posztó-, bőr-, köteles-, fa-, papír-, szesz-, sör-, malom-, cement-, cukor-, gép-, téglá-, vegyi-, és kőolajipar volt képviselve a szekunder szektorban.

A vármegye országos vérkeringésbe kapcsolódását a jól kiépített vasúthálózat biztosította, kiváló minőségű közúthálózattal is rendelkezett a megye. Az összeköttetés a pólyás korú Romániával a Tömösi- és az Ósánci-szoroson keresztül volt lehetséges. Összeségében elmondható, hogy Magyarország egyik legfejlettebb megyéje volt a XX. század elején Brassó vármegye, így aztán érthető, hogy a megye lakosságának harmadát kitevő oláhok igencsak megőrültek, amikor érett almaként – állítólag a népszuverenitást figyelembe véve – a felcseperedett Románia ölébe hullott Szent István király Magyarországnak ezen darabkája is abban a 102 181 km<sup>2</sup>-es ajándéksomagban, amivel fiatal keleti szomszédunkat az antant hatalmak lepték meg.

## A vármegye története

Brassó vármegye története a XIII. század elején kezdődött. A rómaiak barcasági tartózkodása nemigen hagyott nyomot. A honfoglaláskor megtelepedett magyarokat a kun-besenyő támadások kiszorították. Azonban volt magyar lakossága a Barcaságnak, erre bizonyítéka a számos magyar helynéven (pl. terra Borsa, Magyarkő, Rakodó) kívül a Salamon-monda, ami szerint Salamon lovának a patkónyoma ma is látható a brasói Salamon-sziklán. II. András királyunk

1211-ben a német lovagrendnek adományozta a Barcaságot, mely akkor jószerint lakatlan volt, hogy védelmezzék meg a kunok betörései ellen. A lovagrend Salza Henrik vezetésével birtokba is vette a Barcaságot és benépesítette, de nem szászokkal, hanem külföldi német telepesekkel. Emellett magyarok, székelyek is bevándoroltak. A lovagrend hamar megerősödött: pénzt veretett, határát kiterjesztette, kővárakat építtetett. Ezt a király még elnézte, de amikor a nagymester a lovagrend birtokát közvetlenül III. Honorius pápa hatalma alá helyezte – 1225-ben kiűzte a rendet az országból. A lovagrend kiűzése után a Barcaság a székelyek grófjának fennhatósága alá került, akit alispánja képviselt. Az alispán állandóan Brassóban székel. Így alakult meg a XIV. században *Brassó vidéke*. 1442-től fogva Brassó vidéke kivonja magát a székely ispán hatásköréből, a szebeni szász ispánság kiváltságait élvezi ettől fogva, és oda fellebezhet. Ekkor már Töröcsváron székel Brassó vidékének várhatósága. Brassó mint határvidék sokat szenvedett a külső ellenségtől. 1241, 1283 és 1333-ban a tatárok betörték a Barcaságba és nagy pusztítást vittek végbe. Ezért építik Töröcsvárat és minden barcasági faluban a megerősített templomkastélyt. 1421-ben II. Murád szultán tört be a Barcaságba. Ez az incidens arra készítette Zsigmondot, hogy visszahívja a német lovagrendet. A lovagok útnak is indultak, de a Barcaságba nem jutottak el.

1529-ben Péter moldvai vajda Földvárnál leveri Ferdinánd pártját. Ugyanakkor pestis pusztítja a Barcaság lakosságát. 1603-ban Radul oláh vajda Rozsnyó és Volkány közt leveri Székely Mózes, aki maga is elesik. Radul ezután hordájával négy hónapon keresztül fosztogatta a Barcaságot. 1611- és 1612-ben Báthory Gábor tört be és irtózatosságlást, gyűjtögetést végzett. A Brassó vidékek előbb Radul vajdát fogadták ellene, majd Weis Mihály brassói bírót. 1612. október 16-án a Földvárnál vívott csatában Báthory

seregei győztek, maga Weis Mihály is elesett. 1658-ban II. Rákóczi György hadjárata miatt a török százezres sereget zúdíttott a Barcaságra. Az 1848–1849-es szabadságharcban a Barcaság mint szászok által is jelentős mértékben lakott föld, fontos szerepet játszott a nemzeti ügy rovására zajló eseményekben. 1848 decemberében a szászok és az oláhok kifosztották Hétfalut. 1849. március 18-án Bem tábornok előhada Czetz tábornokkal az élén Feketehalomnál megveri az egyesült orosz–osztrák–szász hadakat. Az ellenséget Oláhországba űzték ki. Bem a hétfalusiakból honvédszászlóaljat szervezett. 1849. június 19-20-ig Kiss Sándor ezredes hősi ellenállást fejtett ki a Tömösi-szorosban Lüders orosz tábornaggal szemben, de a sokszoros túlerő elsöpörte. Az 1876. évi törvényhozás megszüntette Brassó vidékét, és 1877-ben megalakult Brassó vármegye.

## A megye főbb települései

**BRASSÓ** ■ (románul Braşov, németül Kron-stadt): Város, amely előbb a Barcaság központja, majd Brassó vármegye székhelye volt, Sepsiszentgyörgytől délnyugatra, jelenleg Románia területén található. 1235-ben említik először az oklevelek, amikor a kun püspökség területén állt a premontrei kolostorral. 1252-től lett a barcasági szász föld központja. A XIV. század elején már vásáros helyként funkcionált, 1353-ban I. Lajos király megerősítette régebbi kiváltságait. 1395-ben Mircea elűzött havasalföldi vajda itt esküdött hűséget Zsigmondnak. 1421-ben a portyázó török csapatok felégették, ezért a század későbbi éveiben átépítették a városvédő falakat, új bástyákat is emeltek. 1427-ben itt békült ki Zsigmond második feleségével, Borbálával. 1431-ben és 1438-ban a törökök ismét megostromolták a várost. 1468-ban I. Mátyás is árumegállító jogot adományozott a városnak. 1477 körül fejeződött

be a brassói Fekete-templom építése, amely a középkori magyar csarnoktemplomok egyik legszebbike. (nevét az 1689-es nagy tűzvész után kapta.) 1489-ben Mátyás elrendelte, hogy Erdélyben Brassó városának mértékeit kell egyetemlegesen használni. 1496–1549 között itt élt Honterus János, aki bevezette a városban az evangélikus vallást. Brassói származású volt Bakfark Bálint lantművész is. 1544-ben jelent meg Honterus könyve, a „Conpedium iuris civilis...” 1544-től a szászoknak gimnáziumuk is volt a városban. 1600–1601-ben Mihály vajda, majd Báthory Zsigmond fejedelem birtokolta a várost. 1603-ban Radul havasalföldi vajda a székelység támogatásával a város határában megverte Székely Mózes nemesekből álló fejedelmi seregét. 1611. július 8-án, hosszú huzavona után Báthory Gábor Brassó mellett súlyos vereséget szenvedett Serban Radu vajdától. 1612-ben Brassóban gyűltek össze a Báthory Gábor fejedelemségét ellenzők, akik ellen az országgyűlés népfölkelést hirdetett. Az 1612. október 14-i csatában Weiss Mihály brassói főbíró is elesett, a város azonban nem hódolt meg. A Rákóczi-szabadságharc idején a város szembe fordult a kurucokkal. 1717-ben a jezsuiták rendházat alapítottak Brassóban. A XVIII. században a pestis több ízben tizedelte a város lakosságát. A XVIII–XIX. században gazdasága elsősorban a kereskedelme alapján nőtt. 1849-ben Bem elfoglalta a brassói Fellegetvárát. 1873-ban nyitották meg a Segesvár–Brassó vasútvonalat. 1881 júliusában a Szász Néppárt kongresszust tartott itt. Az 1916. október 7–9. között lezajlott Brassói

csatában a Monarchia seregei kiszorították a román csapatokat Erdélyből.

**FEKETEHALOM** ■ (románul Codlea, németül Zeiden): Város Brassótól nyugatra Brassó vármegyében, jelenleg Romániában. Nevezték Feketehegynek is. Vára már a XIII. században állott, 1264 augusztusában István ifjabb királyt és kíséretét ide szorította be Lőrinc országbíró, míg a felmentő sereg le nem verte az ostromlókat. A várat a Német Lovagrend építette. 1335-ben I. Károly leromboltatta. Ugyancsak XIII. századi erődített temploma is. 1595. szeptember 15-én országgyűlés színhelye volt, ekkor hagyták jóvá a közsékelyek szabadságát. 1704. április 13-án a Rákóczi mellé álló székelyek itt szenvedtek vereséget Ferdinand Graven császári ezredes csapatától.

**FÖLDVÁR** ■ (románul Feldioara, németül Marienburg): Település és vár Brassó vármegyében, Brassótól északra, jelenleg Romániában. A Barcaságba behívott Német Lovagrend építette fel a várat. 1427-ben mezővárosként említik. 1529. június 22-én Szapolyai János serege török és moldvai segítséggel a Földvár melletti csatában verte meg a Ferdinánd-párt vezérét, Török Bálintot. 1612-ben Báthory Gábor itt vívta csatáját az ellene lázadókkal.

MÉSZÁROS TAMÁS